

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

Преди 58 години тоталитарният комунистически режим убива в концлагера край Ловеч музиканта Александър Николов, известен като Сашо Сладура. Сайтът **desebg.com** препечатва един непубликуван доскоро невероятно ценен и подробен текст за виртуозния цигулар, чийто автор е Любомир Господинов (по всяка вероятност саксофонистът Любомир Господинов). Гласност на текста даде журналистката Даниела Горчева вчера на своя профил във Фейсбук. Текстът за Сашо Сладура ѝ е предоставен от журналистката Виолета Радева от вече несъществуващия вестник „Демокрация“, която го е запазила в личния си архив. Преди 20 години текстът на Любомир Господинов е предложен за публикация в „Демокрация“, но така и не е пуснат, тъй като е бил голям по обем. Това лято Даниела Горчева и Борислав Скочев (автор на книгата „Концлагерът „Белене“) са открили в Държавния архив в Пловдив архивни материали за Сашо Сладура, включително и неизвестни до момента негови снимки (с една от тях се илюстрира тази публикация. В своя пост във Фейсбук по повод Само Сладура Даниела Горчева отбелязва, че „малцина знаят, че е убит не само заради вицовете, с които е вбесявал правешкият диктатор, пред когото още се умиляват нашенски журналисти и пишман историци. Сашо Сладура е убит и защото има донос срещу него, че е казал на чужденците, с които е общувал да пишат като се приберат в страната си, че в България няма свобода“. Ето и непубликуваният до вчера текст на Любомир Господинов. Неговото оригинално заглавие е "Изпратен на екзекуция", част от подзаглавията са на **desebg.com**
:

Със Сашо Сладура бяхме неразделни приятели двадесет години, до последния ден на задържането му, до самата му смърт. Запознахме се в началото на четиридесетте

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

години в прочутия навремето бар "Астория" на „Царя“, където ме заведе моят съученик от Добрич Николай Байчев, за да чуем известния пианист Асен Овчаров с неговия джаз оркестър. Тогава Байчев беше корепетитор на оперетния театър "Одеон" и свиреше в свободното си време в салонни оркестри, пианист от голяма класа, заместваше от време на време Асен Овчаров на пианото.

Седнали на една маса, слушаме чудесното изпълнение на оркестъра и джазовите певици Люси Найденова и Лени Вълкова. Николай ми шепне на ухото: "Виж кой влиза, оня висок, рус и елегантен мъж е Сашо Сладура, засега цигулар номер едно у нас, цигулката плаче в неговите ръце". Сашо дойде на нашата маса, с лека усмивка се представи и седна при нас.

Талантите се раждат

Александър Георгиев Николов е роден на 19 ноември 1915 година. Баща му Георги Николов е завършил декоративно инженерство в Прага, където се оженва за млада хубава чехкиня. Завръща се в Плевен и започва работа като главен градинар в общината. Едната сестра на Сашо, Ирка, се омъжва за прочутия пианист Иван Кръстев, който е първият изпълнител на музиката на американския филм "Рапсодия в синьо". Другата сестра на Сашо, хубавата Виолета, се омъжва за пловдивски търговец, по-късно изпратен в концентрационен лагер.

От Плевен семейството се премества в Пловдив, където бащата е назначен за директор на Симеоновата градина в центъра на града. Тук Сашо прекарва детските си години в добри условия. Започнал да учи цигулка още четиригодишен, той така я обиква, че тя го съпровожда навсякъде, дори в Софийския затвор и до последните дни на живота в концентрационния лагер на смъртта – "Кариерата Ловеч".

В Пловдив го записват в престижния френски колеж "Свети Августин". За годините в колежа моят добър приятел Димитър Ганев – Ганди, музикант от голяма класа, сега почетен гражданин на София, ми разказва за живота на Сашо в колежа:

"Заварих Сашо в колежа. Не мога да опиша любовта му към цигулката, тя беше магнит за

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

него. Освен с преподавателската си дейност и дисциплината, колежът беше известен и с богатия си музикален живот. Там имаше концертна зала с 500 места, в нея се изнасяха концерти, театрални представления и забави. Духовият оркестър се състоеше от 60 души добри музиканти и в оркестъра започна нашето приятелство със Сашо и то трая до края на живота му. Той свиреше на флигорна, а аз на кларинет.

В колежа Сашо попадна на много добър цигулар педагог, казваше се Ерасти, и той много му помогна да усъвършенства цигулката. Там имаме и камерен състав, в който Сашо свиреше соло. В неделни и празнични дни изнасяхме концерти на именити творци. Какъв успех имаше Сашо при изпълнения на всички 24 капричия и концерти на Паганини!

През лятото ние тримата заедно с Митко Гущера - китарист, свирехме и пеехме в беседката на Симеоновата градина танга, забавна музика и песни. Имахме голям успех и много почитатели. Бащата на Сашо идваше, висок, рус, с бенка на бузата, той носеше с царствена осанка зелената си лесничейска униформа. Майката на Сашо беше много музикална жена и по нейно настояване той реши, че трябва да усъвършенства цигулка в Прага, където записа Музикална академия. След години се завръща от Чехия вече майстор-цигулар и в Пловдив постъпва в оркестъра на ресторанта на моя баща Васил Ганев, където свирех и аз. Една вечер на 1940 година в ресторанта на баща ми "Париж" в Пловдив ни слушаше именитият диригент на Царския симфоничен оркестър професор Саша Попов. Той хареса Сашо и го назначи на работа в оркестъра. Но свободолюбивият дух на Сашо не можа дълго да издържи на военната дисциплина и Сашо напусна оркестъра."

Виртуозът в София

В София, вече напуснал Царския оркестър, Сашо предпочита да свири в салонни оркестри лека и забавна музика. Той свири в съставите на прочутите навремето "Джаз Асен Овчаров", Джаза на оптимистите, с оркестрите на Димитър Ганев и Емил Георгиев. Повторно свири във Филхармонията и напуска, защото го привлича свободата в живота. По онова време всяка неделя в зала "България", Модерен театър, кино "Роял", Оперетния театър, кино "Македония" и други имаше концерти-матинета, където свиреха и пееха млади, талантиливи музиканти и певици под диригентството на Емил Димитров и Димитър Ганев.

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

Сашо беше прочут с изпълненията на френски шансони, той пееше с много чувство "Преди да умра", "Ще те чакам аз", "Аз съм сам тази вечер", "Той плаче върху пътя", "Пардоне моа" и други сантиментални песни. Любимите му танга бяха "Тристес", "Компарсита", "Илюзион", "Флорианополис", "Целувки в тъмното", "Сърдечна мъка". Обичаше да свири Дебюси, Сарасате, Шопен, Моцарт, Бетовен и други.

Личен приятел му беше Йосиф Цанков и изпълняваше неговите нежни мелодии. Той беше много сантиментален, пееше с голямо чувство, вживяваше се във всяка своя песен - животът му беше музика. Сашо имаше за приятели много добри и известни музиканти. Искам да спомена някои от тях: Александър Христосков - цигулар и диригент, Морис Аладжем – саксофон, Кольо Дирациян – тенор саксофон, Бенцион Елиезер - професор - саксофон, Петър Петров (Пешо Смъртта) - пианист-барабанист, Ники Ников - китарист, Жоро Марков, Борис Хаджитанев, (Македонец), Недко Трошанов, Дарчо Сакеларов, Г. Бакърджиев, Балтъков, Стефан Алтито, Стефан Кованов, Ваньо Мандов и др.

Най-добрият приятел на Сашо беше Александър Темелков, съдържател на сладкарница "Савоя" на „Царя“. Бяхме близки приятели с Леа Иванова, която първа пострада за пеене на американски джаз и бе изпратена в концентрационния лагер в село Ножарево, Тутраканско – "Тухларните".

Не мога да не спомена за едно забавно пътуване по Дунав с кораб Видин-Силистра-Добрич. Цялото пътуване премина в песни, танци и вицове за пътниците и екипажа на луксозния за онова време кораб. Леа и Сашо се надпреварваха да разказват политически вицове, беше много забавно, но после стана много тъжно.

Забраниха джаза като враг на народа

А бяха настанали тежки времена. С идването на съветските войски и окупацията на страната започнаха изселванията на хиляди семейства, "народен съд", арести, лагери и убийства. Всичко това Сашо изживяваше много тежко и неговият протест бяха неговите вицове против окупаторите и управляващите, разказваше ги от сутрин до вечер.

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

Ето един от тях: "Две дървеници се срещнали на западната граница. Едната пристига от Америка суха, гладна, другата - добре охранена, бяга от България на Запад и пита първата къде се е запътила. Бягам от Америка, казала американката, там хората живеят нашироко в големи апартаменти и мъчно се намира храна за мен. А чух, че при вас хората живеят много нагъсто в много тесни квартири и дървениците много лесно се прехранвали".

Само че тези вицове властта ги приемаше много болезнено, като уронващи престижа ѝ и по-късно Сашо много скъпо заплати за това.

През 1948 година Българската работническа партия (болшевики) забрани джаза като "враг на народа". Разпаднаха се най-добрите джазови състави, известни певци и оркестранти изпратиха в лагери и затвори. В затвора "Белене" на Втори политически обект се срещнахме с Царя на джаза Асен Овчаров, Георги Марков – тромпетист, Павел Драганов и други.

Леа Иванова и други певици бяха изпратени в село Ножарево. По-рано Сашо ми казваше, че мрази много Хитлер, защото ненавиждал джаза, който му пречел да управлява германската младеж. Дойдоха нови времена, под руско влияние вече се пееха "Калинка моя", "Казачок" и др. Накараха комсомолците да правят митинги за забрана на джаза. Тогава на мястото на елитния бар "Максим" МВР откри представителен ресторант "Република" – малък, но богато обзаведен, където купонната система не важеше и там имаше всичко. Защото тук идваха привилегированите от управляващите.

Имаше банкетна зала за 20 души, тя се посещаваше от министри, партийни секретари. Най-чест посетител беше Антон Югов (министър на вътрешните работи 1944-1949 г., б. ред.) с неговата свита. Управител на ресторанта беше Нисим Аладжем, много добър ресторантьор, и за вдигане ранга на заведението помоли Сашо да състави добър оркестър за лека и забавна музика. При това несигурно положение на музикантите и забраната на западната музика Сашо бе принуден да приеме, иначе го чакаше да отиде на лагер за вицове. А трябваше да издържа и майка си.

В оркестъра в ресторант „Република”

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

Оркестърът, който състави, бе от колоритни личности като Бончо Бонев – кларинет, също солист, Димитър Трубаров – концертмайстор на басите, Борислав Владимиров – Саранци, флейтист, по-късно назначен за капелмайстор на гвардейския оркестър, Коцето Кокудов – втора цигулка, Иван Кръстев – пиано, по-късно заместен от Борис Ненков, пианист от класа.

В този състав Сашо изпълняваше западна забавна музика, в неговата програма нямаше нито една руска песен. Сашо пееше всяка вечер прочути френски шансони и танга. Щом пристигнеше Югов със свитата си в заведението, викаха Сашо да свири и разказва вицове в банкетната зала. По този начин Югов научаваше от него какво се говори в страната срещу управляващите.

Ето един от тези вицове: „Един ден влизам в кабинета на другаря Югов, тогава министър-председател – разказва Сашо – гледам голяма стая, покрита с голям персийски килим. Другарю Югов, питам го, в такъв лукс ли управлява пролетариатът? Не, Сашо, такива килими ще имат всички българи, когато му дойде времето! Абе, другарю Югов, защо ме извикахте, аз ли да ви разправам вицове или Вие на мене?”

Новите му познанства и известността му скоро ни отърваха от голяма беда. Една вечер тримата заедно с Леа бяхме канени на вечеря във вилата на търговеца на галантерия Христо в Бояна. След вечерята започнахме игра на карти. Как са ни следили не знам, но към 12 часа вечерта ни заведоха в участъка в Княжево. Разпита ни води агента Калпакчиев и на сутринта рано ни прехвърлиха в Централно софийско управление на МВР на улица "Московска" срещу бар "Етоал", регистрираха ни и ни посъветваха това да не се случва втори път. За игра на карти тогава пращаха на трудов лагер за превъзпитание. Отървахме се заради Сашо и неговия оркестър.

Здравей, сладур

„Сашо бе особняк, екстравагантен като музикант и във всяко отношение артист-чудак – казва Димитър Ганев. – Това, което съм научил от Сашо, е неговият начин на музициране”. Наистина, още докато свиреше в оркестъра на Асен Овчаров, се хвана на бас, че в неделя преди обяд ще се разходи на корзото на "Царя", облечен в червен

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

фрак, цилиндър и къси гащи. И спечели баса, като взе реквизита от Народния театър.

Друг път се разхождаме по "Царя" и той ми казва: "Гледай сега колко Ивановци ще се обърнат". И се провикна "Иване-е-е!". За моя изненада отпред и отзад се обърнаха много хора и Сашо сериозно викна: "Тук съм!". Същото правеше и в кино "Пачев". Откак дойдоха руснаците, казваше ми, не мога да понасям името Иван, напомня ми за милионите руснаци, изпратени по лагерите на смъртта в Сибир". Той разказваше много вицове за руската мечка, оприличаваше я на Сталин и трудно повтаряше стар виц. Те се раждаха след прочитане на партийния вестник, след разговори с пострадали или след като е гледал някой руски филм. Сашо обичаше киното. Един ден го запитах защо ти викат Сашо Сладура. "Имам много приятели и познати и не мога да запомня на всички имената, като се срещнем и ме поздравяват, отговарям им – здравей, сладур, и това си остана като мой прякор".

Сашо беше много забавен и се раздаваше в любовта. Жената, която най-много харесваше, се наричаше Жанет – красива, елегантна и светски възпитана французойка, която след събитията си замина за Франция. Той често ходеше в прочутата с млечни специалитети сладкарница "Киско" до хотел "Славянска беседа" и един ден среща елегантната Мария, студентка по медицина, дъщеря на богат фабрикант от Габрово.

Пламва голяма любов и без знанието на нейните родители двамата се венчават лятото на 1945 година. Но бащата на Мария не искаше да води музикант, който къща не храни. Бракът му трая много кратко и Сашо преживя много трудно развода... Сашо по-късно намери утеха в младата и нежна Лулу, с която имаше по-дълго приятелство и бяха шафери на нашата сватба през 1949 година. По-късно Сашо намери истинското щастие в живота като среща милата Лина, сключи брак и му се роди син, който прилича много на него и живее в Лондон с майка си.

„В днешно време да си простак, министър можеш да станеш”

Сашо не само свиреше и пееше, но и много добре рисуваше – беше добър портретист, пишеше стихове и много фино и остроумно осмиваше болшевиките, хитлеристите, еснафите, простацината, хората, които парадираха с парите си, и най-вече управляващите. Сашо много често повтаряше: "В днешно време да си простак, министър можеш да станеш". Парите изобщо не представляваха ценност за него. Макар че

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

взимаше една от най-големите заплати навремето, вечно беше без пари. Един лев да имаше в джоба си, ще го даде на някой нуждаещ се. Винаги използваше връзките си, за да помага на нуждаещите се. Така беше и с Леа Иванова и другите момичета, изпратени през 1948 година в концентрационния лагер "Тухларните" в селата Ножарево и Черна, Тутраканско.

Със Сашо решихме да занесем храна на Леа. Трябваша големи връзки и той намери началника на лагерите, Черния капитан, взе разрешение на мое име. Напълнихме един голям куфар с храна и тръгнах за Ножарево. Пътувах цял ден до града и от там с каруца за Ножарево, цяла мъка. Жестоко беше да гледам тези млади, хубави момичета, изпокъсани, мръсни и страдащи, да правят тухли, а в лагера дори нямаше вода за пиене.

С Леа се видяхме през телената ограда, на един метър разстояние. Цветето на България беше стъпкано тук без причина, без съд и вина. И другите момичета се струпяха от другата страна на оградата, много от тях бяха мои и на Сашо познати от София. Голяма трагедия!

Любимите певици на Сашо бяха Люси Найденова, Лени Вълкова, Мира Дончева и Леа Иванова. Любимото питие беше бялото вино и бирата, обичаше да обядва в "Чешкия клуб". Живееше с майка си и сестра си на "Сан Стефано" № 27, ъгъла с "Шейново". Беше голям турист и всяка неделя бяхме или на Витоша, или на Искъра – Лакатник. Познаваше гъбарството, гъбите бяха любимото му ядене. Слабост имаше към големия турист инж. Брокс, строил хижата носеща неговото име. Обичаше да ходи на Драгалевския манастир, над него имаше едно селско кръчме "При бай Луле".

Късно предупреждение

Една вечер 1960 година идва у дома с добрия си приятел Морис Аладжем. При разговора ни ми спомена, че го следят от известно време навсякъде. За пръв път го виждах толкова загрижен и уплашен. У дома всички го много обичахме. Със Сашо ходихме да искаме ръката на моята жена при д-р Матей Н. Иванов през 1949 година. Сашо беше кум на Димитър Ганев. Говорихме доста, съветвах го да спре с политическите вицове срещу властта, докато не е станало много късно. Но всичко беше много късно!

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

Сашо бе изправен пред Софийския съд и от там в Софийския затвор, където престоя няколко месеца със своята любима цигулка. След затвора Сашо намери работа в ресторанта на "Копитото", после отново го взеха на работа в ресторант "България", но вицовете не спряха. Тъкмо Гагарин беше излетял в Космоса и Сашо вече разправяше: "Срещнали се двама запасни царски офицери на площад "Света Неделя" и се питат какво ново има днес. Снощи по радиото съобщиха, че русите се качили на Луната, казал единият. Ама всичките ли се качиха? – попитал другият".

Извикан за „малка справка”

На 23 септември 1961 година черна Волга спира пред ресторант "България", влиза агент в салона и взема Сашо от подиума за малка справка и го отвеждат, на другия ден го изпращат за екзекуция в концентрационния лагер на смъртта "Кариерите Ловеч" край Ловеч.

Пристига на 24 септември 1961 година следобяд и за по-малко от 24 часа престой в лагера Сашо е екзекутиран по най-жестокия начин, който може да си представи човек. Има много версии за смъртта на Сашо, но никоя точно не е потвърдена.

В смъртния акт № 272 от 26 септември 1961 г. на Градски народен съвет – Ловеч има диагноза: "смъртта причинена от сърдечна недостатъчност" (*точната диагноза е [„анги на пекторис” – виж ТУК](#)* , б. ред .), край!

Преживели лагеристи си спомнят години по-късно, че надзиратели и циганинът Шахо жестоко и садистично са го били до последния му дъх на 26 септември 1961 година и в 10 часа сутринта опакован в чувал е изпратен "по предназначение"!

Преживели този ад разказват още, че първият и последен ден все още имал силите да вземе цигулката си да свири своя последен романс на лагеристите. Бог да го прости!

Памет за Сашо Сладура: Изпратен на екзекуция

Написано от Любомир Господинов
Петък, 27 Септември 2019 09:55

След излизане на Леа от лагера, пишещият тези редове бе прибран от ДС в Софийския затвор, осъден и изпратен в затвора "Белене" и след това в Плевенския затвор.